

Rott, Dariusz

Muzeum prasy i drukarstwa śląskiego im. Wojciecha Korfantego w Pszczynie

Rocznik Prasoznawczy 2, 145-148

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM PRASY I DRUKARSTWA ŚLĄSKIEGO IM. WOJCIECHA KORFANTEGO W PSZCZYNIĘ

W dniu 5 lipca 1985 roku w Pszczynie, nieopodal rynku przy ulicy Piastowskiej 44, otwarto ekspozycję Muzeum Prasy i Drukarstwa Śląskiego im. Wojciecha Korfante¹. Założycielami muzeum byli działacze Towarzystwa Miłośników Ziemi Pszczyńskiej. Opiekę merytoryczną nad placówką sprawował Uniwersytet Śląski w Katowicach i dr Józef Mądry, ówczesny kierownik Zakładu Dziennikarstwa UŚ. Była to i jest nadal jedyna w kraju stała ekspozycja dokumentująca początki i rozwój prasy regionu. Tworząc ekspozycję dokumentującą dzieje drukarstwa śląskiego, wzorowano się na nieistniejącej już dzisiaj niestety Oficynie Roberta Jahody w Krakowie. Scenariusz ekspozycji opracowali Józef Mądry i Aleksander Spyra. Rok otwarcia placówki muzealnej nie był przypadkowy. Obchodzono wówczas kilka rocznic:

- 80 lat wcześniej, w 1805 roku, Carl Beniamin Feistel, przybyły z Nisy, założył w Pszczynie pierwszą drukarnię i otrzymał tytuł „drukarza książęcego”;

- w tym samym 1805 roku, Carl Beniamin Feistel wydał pierwszą pszczyńską gazetę „Der Beobachter an der Weichsel”;

- w 1845 roku ukazało się pierwsze polskie czasopismo na Śląsku. Był to wydawany w Pszczynie przez jej ówczesnego burmistrza Christiana Schemmla „Tygodnik Polski poświęcony włościanom”, który znajduje się dzisiaj w zbiorach placówki muzealnej;

- w 1935 roku w Pszczynie wydawano czasopismo młodzieżowe „Głos Młodych”. Jego wydawcą była młodzież pszczyńskich szkół średnich, a redaktorem Wilhelm Wolny ²;

- w 1935 roku z Cieszyna do Pszczyny przeniesiono znane czasopismo kulturalno-historyczne „Zaranie Śląskie”.

¹ Zgodę na patronat wyraziły córki Wojciecha Korfante¹ – Halzka Kozłowska i Maria Ulmann mieszkające w Stanach Zjednoczonych, podczas swojego pobytu w Pszczynie w 1989 roku. Uroczystego nadania imienia dokonano 7 września 1990 roku. Z tej okazji na ścianie kamienicy będącej siedzibą muzeum odsłonięta tablicę pamiątkową z brązu ku czci Korfante¹.

² Zob. szerzej: H. Synowicz, *Śląskie czasopisma szkolne (1922-1939)*, Katowice 1999.

Zadaniem pszczyńskiego muzeum jest „gromadzenie, dokumentacja, konserwacja, przechowywanie i udostępnianie zwiedzającym zabytków prasowych, drukarskich, introligatorskich oraz materiałów archiwalnych o szczególnej wartości, które dowodzą wielkich i oryginalnych wartości Śląska w tych dziedzinach kultury. Ważnym celem placówki jest także upowszechnianie wiedzy o prasie, jej czytelnictwie i roli, jaką spełniała na Śląsku”³. Placówka realizuje zadania wystawiennicze, edukacyjne, naukowo-badawcze oraz popularyzatorskie.

W latach 1986-1995 przy muzeum działała Rada Naukowa, która była organem opiniodawczym i doradczym kierownika placówki. W jej skład wchodził m.in.: dr Józef Mądry – kierownik Zakładu Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, dr Joachim Glensk z Instytutu Śląskiego w Opolu, dr Anna Mielczarek-Bober z Zakładu Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego, Aleksander Spyra – prezes Towarzystwa Miłośników Ziemi Pszczyńskiej oraz redaktorzy naczelni „Trybuny Robotniczej”, „Dziennika Zachodniego”, „Wieczoru”, „Tak i Nie”, „Katolika” i „Panoramy”.

Do 1995 roku muzeum było zarządzane przez działaczy Towarzystwa Miłośników Ziemi Pszczyńskiej. W latach 1996-2000 obiekt wraz z całym wyposażeniem przeszedł na własność gminy Pszczyna. W roku 2001 jednogłośnie uchwałą Rady Miejskiej w Pszczynie muzeum wróciło na 30 lat pod opiekę Towarzystwa Miłośników Ziemi Pszczyńskiej.

Muzeum mieści się w niewielkiej zabytkowej kamienicy z przełomu osiemnastego i dziewiętnastego stulecia (obiekt ten został wpisany do rejestru zabytków z uzasadnieniem, że przedstawia dużą wartość dla kultury regionu). Kamienica, uratowana przed rozbiórką, została odrestaurowana dzięki staraniom grupy działaczy Towarzystwa Miłośników Ziemi Pszczyńskiej, przywrócono jej pierwotny wygląd. Mieści się ona w pobliżu miejsca, gdzie dawniej znajdowała się brama miejska zwana Krakowską lub Polską. Od 1985 roku przy muzeum działa Artystyczna Oficyna Drukarska (obecnie Zabytkowa Oficyna Drukarska), która specjalizuje się w publikowaniu niskonakładowych i numerowanych wydawnictw bibliofilskich, tłoczonych w technice druku wypukłego na papierach ręcznie czerpanych. Ich autorami byli m.in.: Wilhelm Szewczyk, Jan Miodek, Dorota Simonides, Tadeusz Sławek. Produkcja oficyny obejmuje także książki i broszury dotyczące dziedzictwa kulturowego ziemi pszczyńskiej oraz czasopiśma, m.in. ukazujący się w latach 1989-2000 „Głos Pszczyński” oraz wydawany od 1990 roku „Pszczynski Niezależny Orędownik Kulturalny”⁴. Do lipca 2007 roku ukazało się 96 numerów „Orędownika”. W 1990 roku oficyna została sprywatyzowana. Jej właścicielami są Aleksander i Zdzisław Spyrowie.

Muzealna ekspozycja znajduje się na parterze oraz poddaszu obiektu. Przed wejściem do muzeum umieszczono dziewiętnastowieczną prasę drukarską, tzw. druciarkę. W sieni na ścianie znajduje się krata barokowa z kaplicy parkowej, a także zabytkowe tablice nagrobne Johanna Gottsmanna, założyciela fundacji dla biednych panien.

³ Muzeum Prasy Śląskiej w Pszczynie, tekst i układ graficzny A. Spyra, Pszczyna, [b.r.w.], s. 5 nlb.

⁴ Zob. szerzej: Z. Obrzud, *Polski teatr amatorski w Chorzowie w latach 1868-1918*. „Kwartalnik Opolski” 1968, z. 1-2; Z. Obrzud, *Polski ruch teatralny na Górnym Śląsku (1862-1918)*, Wrocław 1972; K. Olszewski, *Kronika teatralna Górnego Śląska (1848-1912)*, Wrocław 1979; Cz. Mykita-Glensk, *Wydawnictwa repertuarowe na Śląsku w okresie niewoli narodowej*, [w:] *Książka polska na Śląsku w latach 1900-1922. Zarys problematyki*, red. M. Pawłowiczowa, Katowice 1994.

Na parterze prezentowane są także pamiątki po Wojciechu Korfantym (meble pochodzące z jego drukarni „Polonia” w Katowicach oraz ekspozycja biograficzna poświęcona historykowi i regionaliście Ludwikowi Musiołowi, zwanego „śląskim Długoszem”, który był m.in. autorem monografii miejscowości ziemi pszczyńskiej. W towarzyszącej muzeum bibliotece znajdują się publikacje dotyczące druku, czasopiśmiennictwa, dziejów książki oraz kultury i sztuki Górnego Śląska, ze szczególnym uwzględnieniem ziemi pszczyńskiej.

Na parterze, obok kilku starodruków, zaprezentowano pierwsze śląskie gazety na tle najstarszych polskich czasopism oraz gazet wielkopolskich, które miały duży wpływ na rozwój czasopiśmiennictwa na Śląsku. Wśród eksponowanych czasopism znajdują się m.in.: „Katolik” Karola Miarki, „Gwiazdka Cieszyńska” Pawła Stalmacha, „Gazeta Opolska” Bronisława Koraszewskiego.

Na poddaszu znajduje się sala poświęcona rozwojowi śląskiej prasy w okresie międzywojennym. Wśród eksponatów zobaczymy m.in. gazety z okresu powstań śląskich i plebiscytu, prasę robotniczą, gazety dla dzieci i młodzieży, a także wybrane czasopisma z części Śląska będącej wówczas w granicach państwa niemieckiego. Umieszczono tutaj także dwie mapy ukazujące najważniejsze ośrodki druku i redakcje czasopism na Śląsku. Ekspozycji na poddaszu towarzyszą także urządzenia introligatorskie i pomocnicze, m.in. duża kamera poligraficzna do reprodukcji. Ekspozycja obejmuje także urządzenia introligatorskie (m.in. nożyce do cięcia papieru) i pomocnicze (kamera reprodukcyjna).

W muzeum eksponowane są ponadto typograficzne maszyny arkuszowe z początku XX wieku, linotypy, odlewarki tytułów i linii, a także powielacz z lat trzydziestych ubiegłego stulecia. Ciekawostką z zakresu dziejów typografii jest miniaturowy model prasy drukarskiej Gutenberga w skali 1:10, przekazanej w 1992 roku przez Rajmunda Schwietza, właściciela drukarni w Solinger (Niemcy).

Na początku 2006 roku muzeum wzbogaciło się o sześć unikatowych maszyn drukarskich i urządzeń pomocniczych z warsztatu Antoniego Kudełko (1911-1975), mistrza introligatorskiego z Bielska-Białej. Są to: prasa, prasa z gilotyną, gilotyna drukarska, zszywarka do zszywania książek i poszczególnych składek, rogówka do zaokrąglania brzegów oraz bigówka do zaginania stron.

Eksponaty muzealne udało się pozyskać drogą zakupu (m.in. na aukcjach) i darów od osób prywatnych i instytucji (np. Biblioteka Śląska w Katowicach przekazała do zbiorów dublety czasopism).

W budynku muzeum znajduje się również biblioteka muzealna, której zbiory obejmują zwłaszcza specjalistyczne publikacje z zakresu druku, prasoznawstwa, bibliotekoznawstwa oraz kultury i sztuki Górnego Śląska, ze szczególnym uwzględnieniem ziemi pszczyńskiej. Łącznie zgromadzono tutaj ponad 1800 pozycji. Obecnie przygotowwany jest ich elektroniczny katalog. Na parterze można także zobaczyć małą, zabytkową oficynę typograficzną, która prezentuje kompletne wyposażenie dawnej drukarni oraz jej druki tłoczone m.in. na czerpanych papierach, np. dyplom doktora honoris causa Uniwersytetu Śląskiego przyznany Tadeuszowi Różewiczowi.

Na piętrze budynku we wrześniu 1997 roku otwarto „Izbę u Telemanna”⁵, kameralną salkę z ekspozycją cennych dawnych i ludowych śląskich instrumentów muzycznych (wśród nich m.in. dudy i cymbały). Najcenniejszym instrumentem jest pozytyw z 1783 roku ze spalonego kościółka św. Jadwigi w Pszczynie. W sali tej corocznie odbywa się od 1997 roku kameralna impreza artystyczna – Dialogi Poezji i Muzyki – Plesna Civitas, w 2007 roku przemianowane na Wielkopostne Dialogi Poezji i Muzyki – Plesna Civitas.

Muzeum Prasy i Drukarstwa Śląskiego zostało umieszczone wśród 29 obiektów⁶ na Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego. Warto zapoznać się z jego zbiorami.

Muzeum Prasy i Drukarstwa Śląskiego im. Wojciecha Korfantego

Pszczyna, ul. Piastowska 44

Czynne: wt.-sb.10.00-14.00

(ostatni zwiedzający mogą wejść na 30 min. przed zamknięciem muzeum)

Tel. 0 32 210 22 13; 0 32 210 16 27

e-mail: biuro@tmzp.pl, www.tmzp.pl

5 Nazwa sali nawiązuje do pobytu w Pszczynie wybitnego kompozytora barokowego Georga Philippa Telemanna (1681-1767).

6 M.in. Sztolnia Czarnego Pstrąga w Tarnowskich Górach, Dworzec PKP w Sosnowcu, Centralne Muzeum Pożarnictwa w Mysłowicach, Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze, Skansen Górniczy „Królowa Luiza” w Zabrze, Radiostacja Gliwicka, Muzeum Techniki i Włókiennictwa w Bielsku-Białej, Browar „Żywiec” w Żywcu (wykaz wszystkich obiektów na szlaku znajduje się na stronie internetowej Województwo Śląskie: Informator Turystyczny, www.gosilesia.pl).